

Kurşun Şen, Z., Macaroğlu Akgül, E., Şen, A., & Dereli, N. (2025). Özel gereksinimli bireylerin para kavramı tanımları ve para kullanım durumları. *Journal of Sustainable Educational Studies (JSES)*, 6(1), 1-9.

JSES

Journal of Sustainable Educational Studies

e-ISSN: 2757-5284

Geliş/Received: 21.10.2024 Kabul/Accepted: 30.12.2024

Makale Türü (Article Type): Araştırma Makalesi/Research Article

Özel Gereksinimli Bireylerin Para Kavramı Tanımları ve Para Kullanım Durumları¹

Zehra KURŞUN ŞEN²

Esra MACAROĞLU AKGÜL³

Alper ŞEN⁴

Nilgün DERELİ⁵

Özet

21. yüzyıl becerileri eğitim bilimleri başta olmak üzere tüm disiplinlerin çalışma konusu olmuş ve bu beceriler farklı alanlardaki okuryazarlıklar olarak listelenmiştir. Finansal okuryazarlık da 21. Yüzyıl becerileri arasında bireyin hem toplumsal hem de iş yaşamını bağımsız sürdürebilmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmada, özel gereksinimli bireylerin bağımsız yaşama katılım becerilerinden finansal okuryazarlık, para kavramını tanımlama ve parayı kullanma deneyimleri üzerinden araştırılmıştır. Özel gereksinimli bireyler arasında özellikle otizmliler olanların para kavramını kullanım alanıyla birlikte öğrenmelerinin diğer özel gereksinim gruplarına oranla daha güç olduğu bilinmektedir. Bu sebeple, araştırmanın çalışma grubunu otizmliler ve down sendromlu 4 öğrenci oluşturmaktadır. Kısaca, deneyimlerin anlamlandırılması aslında öznedir. Dolayısıyla bu araştırma da bir fenomenoloji çalışmasıdır. Çalışma grubundan veri toplama amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen görsel bir bilgi formu birincil veri kaynağı olarak kullanılmış, form bireysel görüşmeler yoluyla uygulanmıştır. Veri çeşitliliğini sağlamak ve böylece çalışmanın güvenilirliğini artırmak için ikincil veri toplama aracı olarak odak grup görüşmeleri, üçüncül veri toplama aracı olarak da “çarşıda alışveriş” isimli kutulu oyuncak ile oynanan oyun kullanılmıştır. Elde edilen veriler bir araya getirilip kodlanarak analiz edilmiş, özel gereksinimli bireylerin para kavramını nasıl anlamlandırdıkları ve paranın kullanımı ile ilgili deneyimlerinin nasıl olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Otizm; finans okuryazarlığı; gelişim

Money and Its Use for Individuals with Special

Abstract

21st century's skills are the main focus for different disciplines. Several literacies may be listed among these skills. Financial literacy is one of the important skills for providing independent social and work life for individuals. Knowing what money is and how it is used is the first step of independent and sustainable life.

¹ Bu çalışma GAP 11th International Summit Scientific Research Congress'de sunulmuştur ve özet metin olarak yayımlanmıştır.

² Öğr. Gör., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, MYO, Engelliler İçin Gölge Öğreticilik, İstanbul-Türkiye, zehrakursun@fsm.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9268-2924

³ Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, MYO, Engelliler İçin Gölge Öğreticilik, İstanbul-Türkiye, emakgul@fsm.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6897-538X

⁴ İstanbul-Türkiye, alpersen91@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6894-5076

⁵ İzmir-Türkiye, nilgundereli.1710@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0916-7566

Therefore, this research examines financial literacy of individuals with special needs by determining their definitions and experience of money. Autistic individuals face more difficulties in learning how to use money independently than typical peers. For this reason, research participants are individuals one with down syndrome and three with autism participated in this research. All participants were attending to a certificate program designed to teach independent life and work skills to people with special needs in a university. This is a qualitative phenomenological study designed to determine participants' meanings. A visual info form prepared by the researchers was used to collect data via individual interviews. Form includes pictures and other visuals for daily use of the concepts like bank, atm, salary, exchange, investment, etc. Focus group interviews and a shopping game were used as secondary and third data collection techniques. Data displayed how participants define and experience Money.

Keywords: Autism; financial literacy; development

1. GİRİŞ

Çağımızda, özellikle son yıllarımızı fazlasıyla etkileyen pandemi sürecinde toplum olarak hemen her alanda büyük değişimlere maruz kaldığımız bir gerçektir. Toplumun her üyesi biriciktir ve herkesin değişimlere cevabı kişisel farklılıkları dolayısıyla birbirinden farklıdır. Söz konusu değişimler topluma uyum konusunda bazı temel okuryazarlıkların beceri olarak gelişiminin önemini de altını çizmiştir. Okuryazarlık, en genel ve geleneksel anlamı ile harfleri tanıma ve kelimeleri okuma yeteneği olarak algılsa da aslında daha geniş bir kavramı ifade eder. Okuryazarlık, bireylerin çeşitli konularda bilgi sahibi olmalarını, bu bilgiyi anlamalarını, yorumlamalarını ve eleştirel bir şekilde irdelemelerini sağlayan bir beceridir. Günümüzde okuryazarlık kavramı hukuk, çevre, medya okuryazarlığı ve finansal okuryazarlık gibi farklı alanlarda kullanılmaktadır. Bu kavramlar, bireylerin ilgili konulardaki bilgi ve becerilerini ifade ederken, aynı zamanda toplumsal uyum ve gelişimin temel unsurlarından biri haline gelmiştir (Güleç ve Hüdavendigâr, 2020).

Toplumsal uyum ve gelişim aslında toplumun ne kadar kapsayıcı olduğu ile doğrudan ilgilidir. Yani yukarıda açıklanan çağımız değişimlerine farklı kişilik özellikleri ya da düşünme biçimleri ile farklı cevaplar verecek herkesi kapsayarak herkesin okuryazarlık becerilerinin gelişimi toplumda bağımsız yaşamı destekleyerek toplumsal uyuma katkı sağlar. Toplumsal uyum gereklerinden yola çıkılarak gerçekleştirilen bu çalışmanın konusu, toplumda farklılık gösteren bireylerin, daha açık bir ifade ile özel gereksinimlilerin, yukarıda kısaca sıralanan okuryazarlıklar arasında yer alan ve toplumun her kesimi için bağımsız yaşam becerileri arasında yer alan finansal okuryazarlık becerilerinin belirlenmesidir. Finansal okuryazarlık kavramı, ekonomik ve finansal sistemlerin karmaşıklığı ve hızla değişen yapısı karşısında bireylerin finansal kararlarını bilinçli bir şekilde verebilmeleri için ortaya çıkmıştır. Günümüzde, bireylerin gelirlerini yönetme, bütçe yapabilme, borçlanma, yatırım ve tasarruf yapma yönünde risklerin yönetilmesi gibi konularda bilgi sahibi olmaları, finansal geleceklerini şekillendirebilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır (Sarıgül, 2015). Bireylerin mali konularda bilgi sahibi olmalarını ve bu bilgiyi günlük yaşamlarında etkin bir şekilde kullanmalarını amaçlayan finansal okuryazarlık; bireylerin ve toplumun finansal refahını arttırmaya yönelik olarak insanların çeşitli finansal durumlarda bilinçli kararlar alabilmeleri için gerekli olan bilgi, anlayış, beceri, motivasyon ve güveni içerir (Satoğlu, 2014).

Özel gereksinimli bireyler için finansal okuryazarlık ise, tipik gelişim gösteren genel nüfusa kıyasla daha fazla önem arz etmektedir. Zira özel gereksinimli bireyler, mali konularda diğer bireylere göre daha fazla zorluk yaşayabilmektedirler. Bu nedenle, özel gereksinimli bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini artırmak ve mali konularda kendilerini güvende hissetmelerini sağlamak büyük önem taşır. Özellikle, para kavramının anlaşılması ve değerlendirilmesi, özel gereksinimli bireylerin bağımsız yaşam becerisi kazanmalarını destekleyecek önemli unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Clark, 2016). Para kavramını bilen, harcamalarını düzenleyebilen ve tasarruf edebilen bir özel gereksinimli temel düzeyde finansal okuryazarlığa sahip olacak ve bağımsız yaşam sürdürme konusunda da başarılı bir adım atmış olacaktır. Özel gereksinimli bireyler için finansal becerilerin önemi, aynı zamanda mali sömürü ve kötüye kullanımdan korunmaları açısından da büyüktür. Bu nedenle, finansal becerilerin geliştirilmesi ve öğretilmesi, özel gereksinimli bireylerin mali konularda daha güvende olmalarını sağlayacaktır.

Finansal okuryazarlık eğitimi, teorik olarak sadece sınıf/okul içinde verildiğinde, verilen bilgilerle finansal okuryazarlığın gerektirdiği davranışların kazandırılması zor olabilir. Bu nedenle, sosyal bilgilerin doğasında olan sınıf/okul dışı öğretim etkinliklerine önem vermek önemlidir. Bankalar, ticaret odaları, ekonomik

kuruluşlar, pazar yerleri, marketler gibi finansal işlemlerin gerçekleştiği yerlerde yapılacak aktif eğitimlerle finansal okuryazarlık becerileri kazandırılabilir (Yalçınkaya ve Er, 2018).

Araştırmalar, özel gereksinimli bireylere finansal okuryazarlık öğretmek üzere geliştirilen bazı programların var olduğunu, bunlardan bir kısmının 14-21 yaş aralığında verilen eğitime entegre edildiğini ancak bu programların bazı sınırlılıklarının olduğunu ve konunun ömür boyu çalışılması gereken bir konu olduğunu ortaya koymuştur (Henning ve Johnston-Rodriguez, 2018). Bir öğretmen finansal okuryazarlığı hedefleyen bu programları kullanırken toplumsal kültürel yapıya uygunluğu kadar içerik uygunluğuna ve öğretim materyalinin özel gereksinimlinin gereksinimlerine uygunluğuna da dikkat etmelidir. Kısacası, özel gereksinimli bireyler için öğrenme yöntemleri farklılık gösterebilmektedir. Özel gereksinimli bireylerin finansal okuryazarlık eğitimi ile beceri kazanabilmesi için, temel kavramlar ilgili bireyin bilişsel düzeyine uygun görsel ve işitsel materyallerden de faydalanılarak zenginleştirilmiş bir program dahilinde öğretilmelidir. Özel gereksinimli bireylere basit, anlaşılır, günlük hayatta uygulanabilir, deneyimlenebilir uygulamalar ile bağımsızlık ve özgüven kazandırılarak davranış genellemesi yapılabilir (Erbaş, 2008). Eş zamanlı olarak rehber/gölge öğretici gibi destek unsurları ile süreç iyileştirilebilir.

Bu çalışmada temel olarak özel gereksinimli bireylerin bağımsız yaşam becerilerinden biri olan para kullanımını geliştirmek üzere para kavramı ele alınmıştır. Katılımcıların para tanımlamaları ve para ile yakın ilişkide olan banka, alışveriş, tasarruf/yatırım kavramlarının algılanış biçimlerinin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Olgu bilim deseni olarak yürütülen çalışmada dört farklı özel gereksinimli birey ile yarı yapılandırılmış görüşme formu, odak grup görüşmesi ve uygulama sırasında yapılan gözlemler yoluyla veri toplanmıştır. Görsel destek unsurlarını da barındıran görüşme formunun cevapları alınırken ses kaydı alınmış ve alınan kayıtlar deşifre edilerek betimsel analizleri yapılmıştır. Betimsel analizler grup görüşmeleri ve Çarşıda Alışveriş oyunu oynanması sırasında yapılan gözlemlerle desteklenerek bulgulara erişilmiştir.

2. YÖNTEM

Özel gereksinimli bireylerle araştırmalar yapmak ve onların hayatlarını kendileri ile yapılan bu araştırmalardan elde edilen deneyim ve bulgularla iyileştirmek, başka bir deyişle, kanıt temelli bilimsel uygulamalar elde ederek özel gereksinimli bireylerin iyi oluşlarını artırmak bu çalışmanın temel prensibidir. Söz konusu çalışma her açıdan bireysel özelliklere bağlı olduğundan öznel ve sonuçları da bu açıdan değerlendirilmelidir. Öznel durumların açıklanmaya çalışılması durumu araştırma metodolojisinin nitel olmasını gerektirmektedir. Nitel paradigmanın karmaşık durumların açıklanabilmesi için uygun oluşu, topluma entegrasyonu anlamlı kılışı, araştırmacılar ve araştırılanlar arasındaki güç dağılımını dengeleyici ve stigmatı azaltıcı olması özel gereksinimlilerle yapılan çalışmalarda öne çıkmasını açıklayabilir (Stutterheim ve Ratcliffe, 2021). Kısaca, özel gereksinimlilerle yapılan çalışmaların daha bireysel olma özelliği metodolojik olarak nitel paradigma ile çalışılırsa anlamlı sonuçlar ortaya konabilir.

2.1. Araştırmanın Modeli/Deseni

Bu araştırma nitel metodolojiye uygun olarak fenomenolojik bir desende düzenlenmiştir. Fenomenoloji farklı alanlardaki araştırmacılar tarafından farklı tanımlanmış ancak eğitim alanında bu tanımlama, insanoğlunun yaşadığı deneyimler ve bu deneyimlerden oluşturduğu anlamları açıklamaya yönelik bir araştırma metodu olarak öne çıkmıştır (Gallagher, 2022). Özel gereksinimli bireylerin toplumsal yaşama katılma durumları, özellikle temel ihtiyaçların giderilmesinde para kullanımı, daha da temel bilgi olarak parayı nasıl tanımladıkları ve para ile ilgili deneyimlerinin niteliği bu çalışmanın ana konusudur. Dolayısıyla söz konusu deneyim ve tanımlama bireye özgüdür ve katılımcıların bu özgün deneyimleri ile bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıkları araştırmacılar için yol gösterici olacaktır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmacıların bağlı olduğu üniversitede bulunan Eğitimde Mükemmeliyet Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde yaşları 16 ile 26 arasında değişen özel gereksinimli bireylere iş ve bağımsız yaşam becerileri kazandırmaya yönelik bir gelişim programı devam etmektedir. Programın temel amacı katılımcılarını duygusal, sosyal ve akademik açıdan destekleyerek bağımsızlaşma ve yetişkinliğe geçişle birlikte toplumsal yaşama ve aynı zamanda iş yaşamına uyum sağlamalarına destek olmaktır. Söz konusu programa devam eden bireyler, otizm, down sendromu ve zihinsel yetersizlik gibi tanılara sahiptirler. Program, üniversite kampüsünde akranları ile sosyal entegrasyonu temele alan bir yapıya sahiptir ve katılımcılarına kampüs bahçesi ile eğitim

binalarının yanı sıra kantin ve yemekhanede de akranları ile kapsayıcı bir yaşam deneyimi sunmaktadır. Programa devam eden gruptan sözlü iletişimi rahat kurabilen gençlerden gönüllü olan dördü bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuşlardır. Çalışma grubunun tamamı erkektir. Yaş aralıkları 20-26'dır.

2.3. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında birincil kaynak olarak her katılımcı ile yapılan bireysel görüşmeler sonrasında verileri daha iyi anlayabilmek için katılımcıların tamamı ile iki odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiş, görüşmeler yukarıdaki tablo 1 de yer alan sorulara ait görseller içeren soru kartları ile yapılmıştır. Soru kartlarına bir örnek şekil 1 de verilmiştir.

2.4. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama araçları olarak her katılımcı için bireysel yarı yapılandırılmış görüşmeler, katılımcıların tamamı ile 2 odak grup görüşmesi ve gözlem kullanılmıştır. Gözlem "Çarşıda Alışveriş" isimli kutulu oyuncak ile oynanan oyun sırasında gerçekleştirilmiştir. Söz konusu üç veri toplama aracı ile veri çeşitliliğini sağlanmış ve böylece çalışmanın güvenilirliğini artırmak için farklı kaynak ve tekniklerden faydalanılmıştır. Bireysel görüşmelerin yarı yapılandırılmış olmasının sebebi katılımcıların her birinin farklı algı ve anlayışta olmaları sebebiyle ek ve açıklayıcı sorulara başvurulması gerekliliğidir. Görüşme formu MEB'in öğrenme yetersizliği olan bireyler için hazırladığı Toplumsal Uyum Becerileri dersi öğretim programı baz alınarak hazırlanmıştır. Görsel destek unsurlarından faydalanılmıştır. Formda para, banka, alışveriş ve tasarruf ana kavramlarına ait aşağıda tablo 1 de detaylı anlatılacak olan görüşme soruları görsellerle birlikte yer almıştır.

Tablo 1. Görüşme Soruları

Kavram	İlgili Sorular		
Para	Nedir?	Paramız olmazsa ne olur?	Banknot-madeni para ayrabilir misin?
	Nasıl kazanılır?	Paraları tanıyor musun?	Değerine göre sıralama yapabilir misin?
	Para ile ne yapılır	Maaş nedir?	Hangi ülkelerin paralarını biliyorsun?
Banka	Nedir?	Ne zaman gidilir?	Banka hesabı nedir? Kredi kartı nedir?
	Neden gidilir? Ne yapılır?	Hangi bankaları biliyorsun?	Mobil bankacılık ne demektir?
	Kimler gider?	Bankamatik nedir?	Para nasıl çekilir?
Alışveriş	Nedir?	Nakit ödeme nedir?	Yazar kasa ve fatura nedir?
	Neden yapılır?	Cüzdan nedir?	
	Nerede yapılır?	Temassız ödeme nedir?	
Tasarruf	Nedir?	Kumbara nedir?	Borsa nedir?
	Nasıl yapılır?	Yatırım aracı olarak altın ne demektir?	
	Neden yapılır?	Döviz ne demektir?	

Resimde ne görüyorsun?
Cüzdan nedir?

Şekil 1. Görüşme Soru Kartı Örneği

Bireysel ve odak grup görüşmeleri tamamlandıktan sonra çarşıda alışveriş oyunu katılımcılara öğretilmiş ve oyun içinde alışveriş yapabilmeleri, parayı değer olarak tanıma ve alışverişte kullanabilme durumları gözlemlenerek her bir katılımcı için araştırmacı tarafından ayrı ayrı kaydedilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Öncelikle birincil veri toplama kaynağı olan ve görsel destek unsurlarını da barındıran görüşmeler yapılırken ses kaydı alınmış ve deşifre edilen ses kayıtları kodlama yoluyla analiz edilmiştir. Her katılımcı için iki araştırmacı tarafından bağımsız kodlamalar yapılmış ve sonra kodlayıcılar arası uyum sağlanmıştır. Katılımcıların özel durumları ve her birinin farklı algılama seviyesinde oluşu araştırmacıları kodlamayı bir yazılım kullanmadan yapmaya yönlendirmiştir.

Betimsel analizler grup görüşmeleri ve Çarşıda Alışveriş oyunu oynanması sırasında yapılan gözlemlerle desteklenmiştir. Tüm veri toplama araçlarından elde edilen verilerin kodlanarak analizi sonucunda ortaya çıkan bulgular tablo 1 de verilen ana kavramlardan yola çıkılarak dört temada savlar oluşturulmuştur.

2.6. Araştırma ve Yayın Etiği

Yapılan çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi”nde uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlıklı 2. bölümünde belirtilen eylemlerden de hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

2.6.1. Etik kurul izni

Kurul adı = Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Karar tarihi = 7/12/2023

Belge sayı numarası= 30/14

3. BULGULAR

Verilerin analizi kısmında açıklanan analiz sonucu elde edilenler finansal okuryazarlığın temelini oluşturan 4 ana temada toplanmıştır. Bu temalara ait bulgular yorumlanarak para, banka, alışveriş, yatırım ve tasarruf olarak sınıflandırılmıştır.

Sav1 - Para: Katılımcılar para kavramını satın almak için bir araç olarak tanımlamış, kâğıt ve madeni formlarını tanıyarak, çalışılarak ve maaş olarak kazanıldığını ifade etmişler, ancak değeri adet ile algılayarak sayıca fazla olanın değerli olduğunu belirtmişlerdir.

Para ile ilgili savı oluşturan katılımcı ifadelerine örnekler aşağıdaki gibidir.

“Parayla bamy, ıspanak gibi yemeklik alırken verimiz” (K1).

“...[parayla] kantinden çay, çikolata alırım” (K2).

“Bir yere gittiğin zaman bir şeyler alırken [para] harcarız” (K3).

“[parayla] Bilgisayar, telefon alırım” (K4).

Parayı satın alma ile ilişkilendiren katılımcılar kâğıt ve madeni para ayrımında da başarılı olmuşlardır. Kâğıt ve madeni olarak verilen paralar gösterilip “Bunlar nasıl paralar?” diye sorulup ayrıştırılmaları istenmiş ve hepsi başarılı bir şekilde ayırım yapmışlardır.

Paranın nasıl kazanıldığı sorusuna ise aşağıdaki cevaplar verilmiştir.

“...işte çalışarak [kazanılır]” (K1).

“...İş merkezine çalışmaya giderek kazanırız” (K2).

“Maaş olarak alırız” (K3).

“Çalışarak [para]kazanırız” (K4).

Para kazanma finansal okuryazarlığın temelidir (Henning ve Rodriguez, 2018). Özel gereksinimli bireyler finansal becerilerindeki eksiklik ve bazen de iş politikalarındaki sorunlu durumlar sebebiyle istihdam konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. İstihdam olmayışı para kazanmaya engel teşkil ettiğinden istihdamın gerektirdiği iş becerilerinin çalışılması büyük önem taşımaktadır. Katılımcılara paranın değeri ile ilgili “İki tane 10 TL ile mi bir tane 100 TL ile mi daha çok çikolata alınır?” gibi farklı versiyonlarda sorular yöneltildiğinde toplam değerden bağımsız olarak adet olarak fazla olan seçeneği tercih ettikleri görülmüştür. Bu durum Çarşıda alışveriş oyunu sırasında yapılan gözlemler ve araştırmacının aldığı alan notları ile de desteklenmiştir.

Sonuç olarak, çalışma grubundaki özel gereksinimliler para kavramını alışveriş gibi sınırlı işlevler üzerinden tanımlamış, paranın bir iş yaparak, çalışılarak kazanıldığını ifade etmişlerdir. Ancak paranın kâğıt veya madeni olduğu fark etmeksizin değeri ile sayısal çokluğunu karıştırmışlardır. Bu üzerinde çalışılması gereken bir noktayı ortaya koymuştur.

Sav2 - Banka: Katılımcılara ait bulgular banka ile ilgili iki sav oluşturmuştur bu savlar aşağıda a ve b olarak verilmiştir.

a) Katılımcılar bankayı banka çatısı altında yapılan işlemleri sıralayarak açıklamış, çeşitli banka isimlerini saymış ve en çok banka ile para çekme/yatırma işlemini ilişkilendirmişlerdir.

Katılımcıların “Banka nedir? / Hangi bankaları biliyorsun?” sorusuna verdikleri cevaplara örnekler aşağıdaki gibidir.

“...[banka] maaş demek. Üsküdar Akbank [biliyorum]” (K1).

“Ziraat Bankası [nı biliyorum] para yatırılır. Ziraat, Halkbank, Yapı Kredi, Denizbank [biliyorum]” (K2).

“[bankadan] Para çekeriz, Ziraat [bankasını biliyorum]”(K3).

“...[banka] Paramızı çektiğimiz yer. Vakıfbank, Ziraat, İşbankası [nı biliyorum]” (K4).

b) Katılımcılar banka kartı ve kredi kartını ayırt etmeden her kartı kredi kartı olarak değerlendirmiş, aradaki farkı keşfedememişler, kart ile şifre kullanımında ise şifreyi güvenlik boyutu ile ele almamış para çekme işlem basamağı olarak değerlendirmişlerdir.

Banka ile ilgili savın b maddesini oluşturan Şifre nedir? Sorusuna ait katılımcı ifadelerine örnekler aşağıdaki gibidir.

“ [şifre] bilgisayar [dır]” (K1).

“[şifre] tuşlara basmak [tır]” (K2).

“Kartı takıyoruz tuşluyoruz”(K3).

“şifre olmazsa [para] çekemez”(K4).

Özel gereksinimli birey aileleri genelde çocukları için ek kart ve benzeri ürünlerden oluşan alternatifler üretmektedirler (Henning ve Rodriguez, 2018). Bu sebeple banka kartı ve kredi kartı kullanımı kadar banka işlemlerinin de özel gereksinimlilerin finansal okuryazarlığında hedeflenmesi gerekir. Bu çalışmadan bireysel ve odak grup görüşmeleri ile elde edilen bulgular da bu konudaki eksiği kart kullanımı, kart güvenliği, bankanın işlevleri konusunda ortaya koyarak desteklemektedir.

Sav3 - Alışveriş: Katılımcılara ait bulgular alışveriş ile ilgili iki sav oluşturmuştur bu savlar aşağıda a ve b olarak verilmiştir.

a) Katılımcılar alışveriş kavramını ödeme ve harcama kavramları ile ilişkilendirerek, farklı alanlarda yapılabileceğini, bunun için nakit veya kredi kartı şeklinde paraya ihtiyaç olduğunu vurgulamışlardır.

Alışveriş ile ilgili savın a maddesini oluşturan Alışveriş yapmak nedir? / Kredi kartı nedir? Sorularına ait katılımcı ifadelerine örnekler aşağıdaki gibidir.

“[alışveriş yapmak] yemeklik almak, cips almak, pazara ne zaman gidilir?” (K1).

“[alışveriş] HappyCenter [dan] kola makarna almak [demek]...[kredi kartı] Borç ödemesi [demek] (K2).

“[alışveriş demek] para alır kantinde harcarız [demek]” (K3).

“[alışverişte] Harcamak için paraya ihtiyaç var...[kredi kartı] ödeme yapmak için [kullanılan kart]” (K4).

b) Katılımcılar kasaya ödenen para ile sonrası verilen fiş/fatura ve para üstü kavramlarını ayrı ayrı tanımlayabilmiş ancak fiş-kasa ilişkisini net kuramamışlardır. Para üstü kavramını anlamış olsalar da paranın değeri ile ilgili anlayışları gelişmemiştir.

Alışveriş ile ilgili savın b maddesini oluşturan “Fiş/Fatura nedir? / Para üstü nedir?” sorularına ait katılımcı ifadelerine örnekler aşağıdaki gibidir.

“ [fatura] doğalgaz[dır]” (K1).

“[fiş] Alışverişten sonra kasada çalışan verir...[para üstü] kasadan aldığımız para” (K2).

“[para üstü] Kantinden çay aldım kalan parayı cebime koydum (K3).

“[fiş]ne aldığımızı gösterir marketlerde...[para üstü] Bankadan gişeden alıyoruz” (K4).

Alan yazında özel gereksinimlilerin en azından aileleri tarafından verilen bir gelire sahip olacakları için bütçe yapma yani alışveriş sırasında harcama ve para üstü dengesini kurma konusunda beceri geliştirmelerinin finansal okuryazarlığın önemli bir boyutu olduğu vurgulanmıştır (Henning ve Rodriguez, 2018). Alışveriş ile ilgili yukarıda açıklanan ve örneklenen savlar da bu konuda ödeme ve para üstü alma ile fiş veya fatura alma konularında yeterli ilişkilendirmeyi yapamadıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca bu bulgu çarşıda alışveriş oyunu sırasında yapılan gözlemlerde de desteklenmiştir.

Sav4 - Tasarruf ve Yatırım: Katılımcılar tasarruf kavramı ile ilgili çoğunlukla kumbara ve biriktirmeden bahsetmişler, yatırım araçlarından altın takı malzemesi olarak tanımlamışlardır.

Katılımcılardan sadece biri borsa İstanbul işaretini tanımış, ikisi ise Türk lirası, Dolar ve Euro işaretlerini tanımıştır. Kumbara nedir? Tasarruf nedir? Sorularına ait katılımcı ifadelerine örnekler aşağıdaki gibidir.

“[kumbaraya] para yatırıyoruz ...[tasarruf] Para [demek]” (K1).

“[kumbara] İçine para atıyoruz çoğalıyor...[tasarruf]...bilmiyorum” (K2).

“[kumbara]parayı içine atıyorsun biriksin diye. [tasarruf] İyi bir şey” (K3).

“[kumbarada]bir şeyler almak için paramızı biriktiririz. [tasarruf] Muslukları boşa açmamak[tır]” (K4).

Altın nedir? Döviz nedir? Sorularıyla ilgili katılımcı ifadeleri ise

“[altın] Kuyumcudan düğüne giderken alınır. Cumhuriyet, çeyrek. [döviz] bilmiyorum” (K1).

“[altın] Kuyumcudan alırız Kadınlar takıyor. [döviz]... (K2). Katılımcı sessiz kalmış ancak görsel üzerinde Euro TL Doları göstermiştir.

“[altın] Para[dır], Üsküdar’dan kuyumcudan alınır...[döviz]...(K3)

“[altını] Kuyumcudan alır damatla geline takarız. [döviz]... (K4). Katılımcı 4 de katılımcı 2 gibi soruya sessiz kalmış ancak görsel üzerinde Euro TL Dolar göstermiştir.

Özel gereksinimlilerin yatırım yapmaları Amerika gibi bazı ülkelerde bireysel gelişim hesabı gibi bazı hesaplar açılıp devlet yardımlarının buraya yatırılması yoluyla bireysel olarak desteklenmektedir Henning ve Rodriguez, 2018). Ülkemizde de Bireysel Emeklilik Planları ve sigortalar ile benzeri tasarruf ve yatırım araçları

bulunmakta ve bu konu da finansal okuryazarlık beceri gelişimi kapsamında öğretilmesi gerekenler arasındadır. Bu çalışmada elde edilen sonuç ise tasarruf ve yatırım konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları dolayısıyla bu konuda becerilerinin de gelişmediği yönündedir. Hatta tasarruf kavramı açıklanması istenildiğinde genelde sessiz kalınmış olması tasarrufun yatırıma göre daha bilinmeyen bir kavram olduğunu da ortaya koymuştur.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Alan yazında genellikle otizmlili bireylerle ilgili çalışmalarda, veriler araştırmacı gözlemleri ile ya da söz konusu bireyle doğrudan temas halinde olan ebeveyn, öğretmen, uzman gibi elemanların görüş ve gözlemleri alınarak ve otizmlili bireyin kendi görüşü sorulmadan ya da anlamaya çalışılmadan yorumlanarak yapılmaktadır. Aslında tüm dünyada otizm araştırmalarına çok fazla para harcanmakta fakat bu araştırmalarda otizm camiasının neyin araştırılmasını önceliklediği sorulmamaktadır (Chown vd., 2023). Oysa bir durumu çalışmanın en anlamlı yolu araştırmaya konu olan duruma maruz kalandan doğrudan veri toplayarak çözüm aramak ve üretmektir. Buradan yola çıkılarak tasarlanan bu çalışma, özel gereksinimlileri özellikle otizmlili bireyleri anlamayı ve onların bağımsız yaşam becerilerinden olan finansal beceriler konusundaki gelişimlerine ışık tutmayı amaçlayan ve özellikle otizmlili gençler ile ilgili doğrudan kendilerinden veri toplama özelliği ile benzerlerinden ayrılan bir araştırmadır.

Araştırmada çalışılan özel gereksinimli bireylerin finansal okuryazarlık durumu, finansal okuryazarlığın para, banka, alışveriş ile tasarruf ve yatırım temaları üzerinden incelenmiştir. Bulgular çalışma grubunda olan özel gereksinimlilerin; para temasında, paranın değeri konusunda, banka temasında bankanın işlevi, banka kartı veya kredi kartı kullanımı ve kart güvenliği konularında, alışveriş temasında, ödeme ve para üstü alma ile fiş veya fatura almayı ilişkilendirme konularında ve son olarak da tasarruf ve yatırım temasında ise ne tasarrufun ne de yatırımın tanımlanması ve örneklenmesi konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıklarını ortaya koymuştur.

Bu sebeple, özel gereksinimlilere finansal okuryazarlık konusunda geliştirilecek öğretim modülünün yukarıda açıklanan bulgular doğrultusunda paranın değeri, bankanın işlevi, ödeme araçları ve para üstü kavramlarının ilişkilendirilmesi ile bireysel emeklilik ve ilgili sigortalar yoluyla ya da benzer ürünlerle tasarruf kavramını kapsamaması önerilmektedir. Böylece özel gereksinimli birey gelişim sürecinde desteklenerek tam bağımsız bir toplumsal yaşama geçişi kolaylaştırılabilecektir.

5. BEYAN

Araştırma ve Yayın Etiği: Yapılan çalışmada “*Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi*”nde uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin “*Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler*” başlıklı 2. bölümünde belirtilen eylemlerden de hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzni Beyanı:

Kurul adı = Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Karar tarihi = 7/12/2023

Belge sayı numarası = 30/14

Araştırmacıların Makaleye Katkı Oranı Beyanı: 1. yazar katkı oranı: %30, 2. yazar katkı oranı: %30, 3. yazar katkı oranı %20, 4. yazar katkı oranı %20 (1. ve 2. yazar literatür incelemesi, problemin açıklanması, bulguların analizi, tartışma ve sonuç; 3. ve 4. yazar araştırma ve araştırmanın analizi).

Çıkar Çatışması Beyanı: Araştırmacılar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek veya Teşekkür Beyanı: Bu çalışma için herhangi bir kurumdan finansal destek alınmamıştır.

6. KAYNAKÇA

Chown, N., Beardon, L., Murphy, S. L., Suckle, E., & Baker-Rogers, J. (2023). Autism community research priorities: the potential of future research to benefit autistics. *Canadian Journal of Educational and Social Studies*, 3(2), 15–32. <https://doi.org/10.53103/cjess.v3i2.118>

Clark, K. (2016). *Financial literacy: annotated bibliography*. National Technical Assistance Center on Transition, 1-17.

Erbaş, D. (2008). Özel gereksinimli öğrencilere genel para kullanımını öğretme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 9(1), 35-52. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000113

Gallagher, S. (2022). *Phenomenology*. (2nd Ed.) Palgrave-Macmillan.

Güleç, S., & Hüdavendigar, M. N. (2020). Sosyal bilgiler eğitimi alanında okuryazarlık becerisi başlığında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 24-36.

Henning, M. B., & Johnston-Rodriguez, S. (2018). Evaluating financial literacy curriculum for young adults with special needs: A review of content, universal design for learning, and culturally responsive curriculum principles. *Citizenship, Social and Economics Education*, 17(2), 118-135. <https://doi.org/10.1177/2047173418789593>

Sarıgül, H. (2015). Finansal okuryazarlık tutum ve davranış ölçeği: geliştirme. Geçerlik ve güvenilirlik. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 200-218.

Satoğlu, S. (2014). *Bireysel yatırımcıları koruma aracı olarak finansal okuryazarlık ve Türkiye uygulaması*. Yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

Stutterheim, S. E., & Ratcliffe, S. E. (2021). Understanding and addressing stigma through qualitative research: Four reasons why we need qualitative studies. *Stigma and Health*, 6(1), 8-19. <https://doi.org/10.1037/sah0000283>

Yalçınkaya, E., & Er, T. (2019). Sosyal bilgiler eğitiminde finansal okuryazarlık. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(1), 1-24.

7. EXTENDED ABSTRACT

21st century's skills are the main focus for different disciplines. Several literacies may be listed among these skills. Financial literacy is one of the important skills for providing independent social and work life for individuals. Knowing what money is and how it is used is the first step of independent and sustainable life. It is known that individuals with special needs, more specifically, autistic people may face more difficulties in learning how to use money and live independently than typical peers. Understanding how people with special needs define money and which skills they need to develop to survive in an economic independency will inform researchers about how to support them. Therefore, this research examines financial literacy of individuals with special needs by determining their definitions and experience of money.

This is a qualitative phenomenological study designed to determine participants' meanings. Research participants are individuals, one with down syndrome and three with autism participated in this research. All participants were attending to a certificate program designed to teach independent life and work skills to people with special needs in a university. All are aged above 20. Data collected through three collection techniques for the reason of data triangulation. These data collection techniques are individual interviews with all participants, focus group discussion and observations during a shopping game. A visual info form prepared by the researchers was used to collect data via individual interviews. Form includes pictures and other visuals for daily use of the concepts like bank, atm, salary, exchange, investment, etc. Focus group interviews and a shopping game were used as secondary and third data collection techniques. Researchers executed two focus group interviews and same forms were used to elaborate participants' perceptions about money. Data collected with individual and focus group interviews informed researchers for the observation form for shopping game. Qualitative data is analyzed via open coding and four themes appeared in data analysis. Money, bank, shopping and savings are determined as themes. What themes consist of is given in findings section.

Data displayed how participants define and experience money. Four themes appeared after analysis. Examples of findings for each theme is as follows. Theme 1: Participants perceived money as a tool for buying something, recognized paper currency and cash but do not know the value of money shown. Theme 2: Participants do not have an adequate understanding about banking. They defined bank as a place where money is put and drawn. None of the other functions of bank were mentioned. Theme 3: Participants know shopping with bank card or credit card and understand need of payment but do not understand cash back. Theme 4: Participants definitions and understanding of saving and investment are not sufficient.

Financial literacy of people with special needs need to be targeted throughout the life span of the individual. This paper concludes that value of money, functions of bank, shopping with cash and understanding credit or bank card security and finally savings and investment need to be targeted in teaching.